

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL SEIMO KONTROLIERIAUS INICIATYVA ATLIKTO TYRIMO DĖL LAISVĖS ATĖMIMO VIETŲ TAIKOMOS PRAKTIKOS, SUSIJUSIOS SU AREŠTO BAUSMĖS VYKDYMU

2023-05-30 Nr. 4D-2022/1-1104
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Tyrimas pradėtas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierės Erikos Leonaitės 2022 m. rugsėjo 19 d. sprendimu Nr. 4D-2022/1-1104.

1.1. **Tyrimo tikslas.** Nustatyti, ar laisvės atėmimo vietose taikoma praktika, vykdamas arešto bausmę, atitinka teisės aktų reikalavimus ir nepažeidžia arešto bausme nuteistų asmenų teisių.

1.2. **Tyrimo pagrindas.** Pagrindas pradėti tyrimą savo iniciatyva yra Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 13 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad, jeigu skundas yra gautas žodžiu, telefonu arba Seimo kontrolierius nustatė pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeistų žmogaus teisių ir laisvių požymių iš visuomenės informavimo priemonių bei iš kitų šaltinių, Seimo kontrolierius gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Šiuo atveju tyrimą savo iniciatyva Seimo kontrolierė pradeda atsižvelgusi į visuomenės informavimo priemonėse pasirodžiusią informaciją, kad asmenys, norintys atlikti jiems teismo paskirtą arešto bausmę, neturi galimybių to padaryti atvykę į laisvės atėmimo vietą ir privalo registruotis bei su laisvės atėmimo vietos administracija suderinti arešto bausmės atlikimo datą.

1.3. **Tyrimo objektas.** Laisvės atėmimo vietų taikomos praktikos, susijusios su arešto bausmės vykdymu, įvertinimas.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

2. Seimo kontrolierė 2022 m. rugsėjo 20 d. raštu Nr. 4D-2022/1-1104/3D-2072 kreipėsi į Lietuvos kalėjimų tarnybą prašydama suteikti tyrimui reikšmingą informaciją. 2022 m. spalio 5 d. Seimo kontrolierė gavo Lietuvos kalėjimų tarnybos 2022 m. spalio 5 d. raštą Nr. 1S-3833. Šiame rašte rašoma:

2.1. „[...] didžiausias laisvės atėmimo vietų įstaigose leidžiamų laikyti asmenų skaičius neturi viršyti: Kauno tardymo izoliatoriuje [Lietuvos kalėjimų tarnybos Kauno kalėjimas] nuteistiesiems arešto bausme – 90, Šiaulių tardymo izoliatoriuje [Lietuvos kalėjimų tarnybos Šiaulių kalėjimas] – 40, Alytaus pataisos namuose [Lietuvos kalėjimų tarnybos Alytaus kalėjimas] – 94, Panevėžio pataisos namuose [Lietuvos kalėjimų tarnybos Panevėžio kalėjimas] – 25. 2022-09-28 duomenimis, Kauno tardymo izoliatoriuje buvo laikomi 67 nuteistieji areštu, Šiaulių tardymo izoliatoriuje 40 nuteistųjų areštu, Alytaus pataisos namuose 89 nuteistieji areštu, Panevėžio pataisos namuose 8 nuteistosios areštu ir Laisvės atėmimo vietų ligoninėje [Lietuvos kalėjimų tarnybos Pravieniškių 2-asis kalėjimas] 5 nuteistieji arešto bausme. Kadangi Kauno tardymo izoliatoriaus

kamerų tipo patalpos naudojamos ir suimtiesiems laikyti, laisvų vietų areštu nuteistiems asmenims praktiškai nėra“.

2.2. „[...] 2021 metais Lietuvos Respublikoje prasidėjus migrantų krizei, bausmių vykdymo sistema vėl susidūrė su naujais iššūkiais. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2021 m. rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. 1R-276 „Dėl Marijampolės pataisos namų [Lietuvos kalėjimų tarnybos Marijampolės kalėjimas] patikėjimo teise valdomo turto savalaikio perdavimo užtikrinimo“, Marijampolės pataisos namų patikėjimo teise valdytas turtas, esantis J. Biliūno g. 14, Kybartuose, 70423 Vilkaviškio r., perduotas Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (Kalėjimų departamento [Lietuvos kalėjimų tarnyba] direktoriaus ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2021 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. V-279/4-291). Neliko galimybės šioje įstaigoje toliau laikyti nuteistuosius laisvės atėmimu ir areštu, nuteistieji iš Kybartų (tarp kurių buvo ir apie 20–30 nuteistųjų areštu) buvo perkelti į kitas pataisos įstaigas. Be to, pastebimai padaugėjo laisvės atėmimo vietose laikomų užsieniečių [...]. Tokių nuteistųjų, kurie kreipiasi, savarankiškai atvyksta ir domisi jiems paskirta bausme, yra mažuma. Per 2022 metus laisvės atėmimo vietų įstaigose gauta apie 1300 teismų sprendimų ir apytiksliai dėl 1000 nuteistųjų kreiptasi į policiją dėl jų paieškos, nes nuteistieji nei savarankiškai atvyko, nei kreipėsi į pataisos įstaigų administracijas, t.y., nevykdė Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 51 str. jiems nustatytos pareigos – „ne vėliau kaip per septynias dienas po nuosprendžio įsiteisėjimo atvykti į pataisos įstaigą atlikti arešto bausmės“. [...] Kalėjimų departamentas reguliuoja nuteistųjų areštu skirstymą nuolat keisdamasis informacija tarp policijos institucijų, laisvės atėmimo vietų įstaigų, tačiau laisvės atėmimo vietų įstaigų užpildymas svyruoja ir iš anksto prognozuoti, kiek bus laisvų vietų po savaitės ar mėnesio, praktiškai neįmanoma.

Akcentuotina, kad arešto atidėjimas nėra masiškai taikoma procedūra, [...]. Suprantame, kad daliai visuomenės bausmės atlikimo datos derinimas kelia nusistebėjimą, tačiau esant aukščiau išdėstytiems faktams ir aplinkybėms, tai yra optimali priemonė, suteikianti nuteistajam galimybę savarankiškai įvykdyti teismo paskirtą įpareigojimą ir padedantis pataisos įstaigai organizuoti sklandų bausmės vykdymo užtikrinimą. Bausmės atlikimo data derinama raštu, nuteistajam pateikus prašymą dėl arešto bausmės datos nustatymo. Prašymu nuteistasis ne prašo leisti jam atlikti bausmę, o prašo ją atlikti nuteistojo pageidaujama metu. [...].

Šiuo metu Kalėjimų departamento nurodymu, visos arešto bausmę vykdančios pataisos įstaigos, kiekvieną dieną, Kalėjimų departamento budinčiajam pateikia laisvų vietų nuteistiems arešto bausme skaičių, ir Kalėjimų departamento budintis pareigūnas nurodo policijos pareigūnams kurioje įstaigoje bus priimamas policijos pareigūnų sulaikytas nuteistasis arešto bausme“.

Tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

3. Bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK):

51 straipsnis – „3. Nuteistieji, kuriems paskirtas areštas, kai suėmimas nevykdomas, ne vėliau kaip per septynias dienas po nuosprendžio įsiteisėjimo privalo atvykti į pataisos įstaigą atlikti arešto bausmės. Pataisos įstaigas, kuriose arešto bausme nuteisti asmenys atlieka bausmę, nustato Kalėjimų departamento direktorius. 4. Nuteistasis, dėl ligos ar kitų objektyvių priežasčių negalintis nustatytu laiku atvykti į arešto bausmės atlikimo vietą, privalo iki šio straipsnio 3 dalyje nustatyto termino pabaigos apie tai pranešti pataisos įstaigos, kurioje jis turėtų atlikti arešto bausmę, administracijai ir susiderinti su ja atvykimo atlikti bausmės datą. 5. Nuteistųjų, kurie neatvyko atlikti arešto bausmės ir nepranešė pataisos įstaigos administracijai apie neatvykimo priežastis, paiešką atlieka policija“ (teisės akto nuostatos redakcija, galiojusi nuo 2022 m. liepos 1 d. iki 2023 m. sausio 1 d.).

24 straipsnis – „3. Nuteistieji, kuriems paskirtas areštas, kai suėmimas nevykdomas, teisingumo ministro nustatyta tvarka ne vėliau kaip per septynias dienas nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos privalo atvykti atlikti arešto bausmės į jiems parinktą šios bausmės atlikimo vietą.

4. Nuteistasis, dėl ligos ar kitų objektyvių priežasčių negalintis nustatyto laiku atvykti į bausmės atlikimo vietą, privalo iki šio straipsnio 3 dalyje nustatyto termino pabaigos apie tai pranešti laisvės atėmimo vietų įstaigai ir susiderinti su ja atvykimo atlikti arešto bausmės datą. 5. Nuteistųjų, kurie neatvyko atlikti arešto bausmės ir nenurodė laisvės atėmimo vietų įstaigai neatvykimo priežasčių, paiešką atlieka policija“ (teisės akto nuostatos redakcija, įsigaliojusi 2023 m. sausio 1 d.).

Tyrimo išvados

4. Tyrimo metu nustatyta, kad dėl padidėjusio migrantų srauto Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2021 m. rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. 1R-276 Lietuvos kalėjimų tarnybos Marijampolės kalėjimo patikėjimo teise valdytas turtas, esantis J. Biliūno g. 14, Kybartuose, buvo perduotas Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Tai reiškė, kad nuo pirmiau nurodytos datos šioje vietoje neliko galimybės toliau laikyti ne tik laisvės atėmimo, bet ir arešto bausme nuteistų asmenų. Nuteistieji (tarp jų ir apie 20–30 asmenų, atliekančių arešto bausmę) buvo perkelti į kitas bausmės atlikimo vietas. Be to, pasak pareigūnų, laisvės atėmimo vietose pastebimai padaugėjo jose laikomų užsieniečių. Taigi 2021 m. dėl objektyvių priežasčių bausmių vykdymo sistema susidūrė su sunkumais, susijusiais su laisvų vietų bausmės atlikimo vietose trūkumu. Kartu tai reiškė ir laisvų vietų atlikti arešto bausmę trūkumą.

Remiantis 2022 m. rugsėjo 28 d. duomenimis, Lietuvos kalėjimų tarnybos Kauno kalėjime iš 90 vietų, skirtų laikyti arešto bausme nuteistus asmenis, buvo užimtos 67 vietos, Lietuvos kalėjimų tarnybos Šiaulių kalėjime buvo užimtos visos areštantams skirtos vietos, t. y. 40 vietų, Lietuvos kalėjimų tarnybos Alytaus kalėjime iš 94 vietų buvo užimtos 89 vietos, Lietuvos kalėjimų tarnybos Panevėžio kalėjime iš 25 vietų buvo užimtos 8 vietos ir Lietuvos kalėjimų tarnybos Pravieniškių 2-ajame kalėjime buvo laikomi 5 nuteistieji arešto bausme. Lietuvos kalėjimų tarnybos pareigūnai Seimo kontrolierei, be kita ko, paaiškino, kad Lietuvos kalėjimų tarnybos Kauno kalėjime kamerų tipo patalpos naudojamos ir suimtiesiems laikyti, todėl laisvų vietų areštu nuteistiems asmenims praktiškai nėra. Šios aplinkybės leidžia teigti, kad 2021 m. dėl Lietuvos Respublikoje prasidėjusios migrantų krizės atsiradę bausmių vykdymo sistemos sunkumai, susiję su laisvų vietų atlikti arešto bausmę trūkumu, tęsėsi ir 2022 m.

Pasak pareigūnų, per 2022 metus laisvės atėmimo vietose gauta apie 1300 teismų sprendimų, kuriais asmenims buvo paskirta arešto bausmė. Dėl apytiksliai 1000 pirmiau nurodytų asmenų buvo kreiptasi į policiją, nes jie nei savarankiškai atvyko, nei kreipėsi į bausmės atlikimo vietų pareigūnus. Siekdama suvaldyti šių nuteistųjų srautus, Lietuvos kalėjimų tarnyba užtikrina nenutrūkstamą policijos įstaigų ir bausmės atlikimo vietų bendradarbiavimą bei informacijos apie laisvas vietas arešto bausmei atlikti teikimą. Nuteistųjų, kurie savarankiškai kreipėsi į bausmės atlikimo vietų pareigūnus ir domėjosi jiems paskirtos arešto bausmės įvykdymu, srautus Lietuvos kalėjimų tarnyba valdė pasiūlydama jiems pasinaudoti BVK (šios pažymos 3 punktas) įtvirtinta galimybe suderinti bausmės atlikimo datą, t. y. bausmės atlikimo data derinama raštu, nuteistajam pateikus prašymą dėl arešto bausmės datos nustatymo.

Visos šios aplinkybės leidžia teigti, kad 2022 m. laisvų vietų atlikti arešto bausmę laisvės atėmimo vietose trūkumas atsirado dėl objektyvių priežasčių (dėl padidėjusio migrantų srauto Lietuvos Respublikoje) ir Lietuvos kalėjimų tarnyba ėmėsi teisėtų priemonių valdyti susiklosčiusiai situacijai (arešto bausme nuteistiems asmenims siūlė pasinaudoti BVK įtvirtinta galimybe suderinti bausmės atlikimo datą). Duomenų, kad šios priemonės būtų pažeidusios asmenų teises ir būtų neefektyvios, t. y. iki šios dienos nebūtų išsprendusios laisvų vietų atlikti arešto bausmę trūkumo klausimo, tyrimo metu gauta nebuvo.

5. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Seimo kontrolierės tyrimas (atliktas savo iniciatyva) dėl laisvės atėmimo vietų taikomos praktikos, susijusios su arešto bausmės vykdymu, yra nutrauktinas tyrimo metu išnykus tyrimo pagrindą sudarančioms aplinkybėms.

SEIMO KONTROLIERĖS SPRENDIMAS

6. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 3 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia savo iniciatyva pradėtą tyrimą dėl laisvės atėmimo vietų taikomos praktikos, susijusios su arešto bausmės vykdymu, nutraukti.

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė